

# Annona Nova IX.

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve



Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar  
Kerényi Károly Szakkollégium  
Pécs, 2018

Szakmai lektorok:

Bandi Szabolcs, Csibi Norbert, Fedeles Tamás, Jóri Anna,  
Kárpáti András, Kisantal Tamás, Antonio Domingo Lilón,  
Pete Krisztián, Polyák Petra, Szabó Veronika, Takáts József

A kiadvány a *Nemzeti Tehetség Program* támogatásával jött létre  
NTP-SZKOLL – 17-0071



Felelős kiadó:  
András Csaba

Szerkesztők:  
Fenyő Dániel, Rétfalvi P. Zsófia

Olvasószerkesztők:  
Endródi Edina, Nagy Tamás,  
P. Simon Attila, Várdai Levente

Borítóterv és tördelés:  
Kiss Tibor Noé

Nyomdai előkészítés és kivitelezés:  
Virágmandula Kft.

ISSN: 2061-4926

© A szerzők, 2018  
© A szerkesztők, 2018

Minden jog fenntartva.

Borítófotó:

David Eccher / Flickr / <https://www.flickr.com/photos/davideccher/9589731219>

# Tartalomjegyzék

Szatmári Áron: Előszó	7
Árvai Attila: Quine és Sartre a megismerésről	11
Csapó Gyöngyvér: A Sötét Triád és a mentalizáció kapcsolatának vizsgálata	21
Endrődi Edina: Vélekedések az 1765-ös bélyegtörvényről bostoni patrióta újságokban	35
Flach Richárd: Bevezetés a nem-szuicidális önsértés jelenségébe	49
Horváth Klaudia: Szerelmi kényszervarázslat papiruszon és varázsgemmákon	65
Karácsonyi Krisztina: A komplex és az egyszerű esemény jelentésű magyar deverbális főnevek szintaktikai szerkezete	73
Kocsis Árpád: Fecsegések <i>Coetsee és a depresszió</i>	89
Mogyorósi Renátó: Visegrád – a háború és a béke kongresszusa	99
Nagy Tamás: A társas identitás nyelvi megjelenése magyar nyelvű zenei blogok posztjaiban a többes szám első személyű, kijelentő módú igei személyragokat tekintve	113
Ónya Balázs: A nemlétező enigmák nyomában – Altrichter Ferenc Wittgenstein értelmezésének bírálata	127
Radnai Dániel: Realizmus-képzetek a Mikszáth-recepcióban (1887–1945)	139
Simor Kamilla: A komplex struktúra és a plaszticitás problémája <i>A lé meg a Lolában</i>	153
Sipos Balázs: A Pécsi Orvostudományi Egyetem épületfejlesztési koncepciói 1947 és 1959 között	165
Szántó Ákos: A <i>Népszabadság</i> és a <i>New York Times</i> hidegháborús beszámolóinak összehasonlítása a nicaraguai forradalom 1978 és 1979 közötti eseményeinek példáján keresztül	177
Takács Barbara: Varázsgyűrű a sikerért <i>Egy graeco-egyiptomi mágikus rituálé</i> ( <i>PGM XII. 270-350</i> )	191
Bozsoki Petra: Laudáció Kiss Andrea Kriszta szövege elé	203
Kiss Andrea Kriszta: Jókai Mór nőábrázolása <i>Milyenek a nők?</i> című novelláskötetében	203
A Kerényi Károly Szakkollégium tagjai a 2016/2017-es és a 2017/2018-as tanévben	216
A Kerényi Károly Szakkollégium mentorai a 2016/2017-es és a 2017/2018-as tanévben	216

Kocsis Árpád (Titovrbas, 1988), a PTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola hallgatója, a Kerényi Károly Szakkollégium mentora. Vájár, nomád, remete, fecsegő filozófus. Képtelen lenne elfogyasztani egy oktopuszt.

KOCSIS ÁRPÁD

## Fecsegések

### Coetzee és a depresszió

„Nem vagyok a közösség hőse vagy ilyesmi...  
Olyas valaki vagyok, akinek közölni valója van a szabadságról  
(ahogyan minden láncra vert fegyencnek),  
és ábrázolásokat készít — amelyek önmagukban árnyékok – az emberekről,  
amint lerázzák magukról a láncukat és az arcukat a fény felé fordítják.  
Nem képzelgek a szabadságról, a szabadságról *an sich* [önmagában];  
Nem azt jelenítem meg.”<sup>1</sup>  
(J. M. Coetzee, Doubling the Point)

Azt hiszem, Coetzee-nak teljesen a büvkörébe tudnék kerülni,  
el tudnék merülni benne, s idővel az ő tökéletes másolatává válhatnék,  
itt-ott talán magamon viselve egy-két régi egyéniségemet viselő vonást.  
(Alkonyvidék)

Akiből például Nietzsche<sup>2</sup>, Kafka, Beckett vagy mások  
olvasása közben nem tör elő önkéntelen nevetés,  
akit nem ráz meg politikai remegés,  
az mindent eltol.  
(Deleuze-Guattari)

– Midőn idáig jutott beszédében, Zarathustra elhallgatott,  
miként azok, kiken szörnyű rémület lett úrrá nagy hirtelen.  
Rémült szemmel tekintett tanítványaira;  
mintha gondolataikba és hátsó gondolataikba fúródta volna tekintetének nyilait.

- 1 I am not a herald of community or anything else . . . I am someone who has intimations of freedom (as every chained prisoner has) and constructs representations—which are shadows themselves—of people slipping their chains and turning their faces to the light. I do not imagine freedom, freedom an sich; I do not represent it. In. DOOLEY, Gillian: *J.M. Coetzee and the Power of Narrative*, Cambria Press, Amherst, New York, é. n., 10.
- 2 Hogy ma is derüljünk valamin: Nietzsche levele Jacob Burckhardtnak (1889. január 6-án): „Tisztelt professzor úr, végül is sokkal szívesebben volnék bázeli egyetemi tanár, mint Isten; de nem mertem egyéni önzésemet olyan messzire vinni, hogy miatta elmulasszam megteremteni a világot.” NIETZSCHE, Friedrich: *Sämtliche Briefe 8, No. 256*.

Kisvártatva azonban ismét felnevetett, és elégedetten így szólt:  
 „Nehéz élni az emberek között, mert oly nehéz a hallgatás. Kiváltképp a fecsegőnek.”  
 (Nietzsche: Zarathustra)

## A kísértő kafkaiság

Miben rejlik a „kafkai” helyzet, világ, történés, állapot... fogalom titokzatossága és csábító jellege, amely mindenképp arra készít bennünket, hogy használjuk? Van itt valami kimondhatatlan, amely hirtelen a „kafkai” fogalomban ölt testet. Odaillőnek találjuk. A kafkai világ begyűrűzik a mi világunkba, a kafkai állapot átveszi az irányítást a mi eddigi állapotunk felett. A kafkai világ jellemzője, hogy elhatalmasodik rajtunk. Kafkai helyzetbe keveredtem, nincsen kiút, a kastély messze és talán nem is létezik, a hivatal packázik velem, s bármikor kegyetlenül elintézhetnek.

Mintha létezne az a természetes, szokványos, átlátható világ, amelyet most vált föl a „kafkai állapot”.

Itt vannak például a segítők (Gehilfen), akik éppen csak a segítségnyújtásra képtelenek. Kellemetlenkednek, arcátlanok és élvezetek, csupán a nevükben (Artúr, Jeremiás) különböznek. Nem tudjuk, hogy ki küldte őket és mi okból, mégis, ahogyan Agamben nevezi őket<sup>3</sup>, „angyaloknak, hírmondóknak” tűnnek fel, akik a bárgyú mosolyukban, a félresikerült terveikben, fecsegésükben, jövés-menésükben hordozzák az üzenetet.

Aki kafkai világról beszél, a társadalmi rendszer megismerhetőségébe vetett hitének elvesztéséről szól. Megjelennek bizonyos aspektusok, amelyeket képtelen beleilleszteni eddigi narratívájába. Mindaz, ami nem leli így a helyét, az kapja a kafkai nevet. A kafkaiság elsőként a kudarc, a megismerésről való lemondás köpönyegében áll elénk. A megismerhetetlen, a zavaros, a groteszk, az ellentmondó: ebből áll össze a világ.

Kísértetek juthatnak eszükbe, elsőként a kísérteties tárgyiség fogalma. „Az asztal mégis fa marad, közönséges érzéki dolog. De mihelyt áruként lép fel, érzékileg érzékfeletti dologgá változik. Nemcsak hogy lábaival a földön áll, hanem minden más áruval szemben a feje tetejére áll, és fafejében mindenféle rigolyát fejleszt ki, sokkal csudálatosabbakat, mint hogyha önszántából táncolni kezdene.”<sup>4</sup>

3 AGAMBEN, Giorgio: *A profán dicsérete*, Typotex, Budapest., 2008., 32–35.

4 MARX, Karl: *A tőke, I. kötet*, Kossuth, Budapest. 1978. 74.

Noha a megismerés nullpontjaként is fölfoghatjuk a kafkaiság fogalmát. Az érzékszerveimben csalatkoztam, a világ nem olyan, amilyennek eddig tűnt. A kafeai ekkor azt jelenti, hogy tudom, hogy nem tudom. Ugyanakkor a kétely figyelmessé tesz az eddigi narratívám főntartotta „fogalmi vakságra”, azaz érzékeny és érzéki elmozdulás történt, amely lehetővé teszi eddigi ismeretlen fogalmak meglátását. A belemerülés a kafkaiságba látni engedi a segédeket és hallani fecsegésüket, s noha a kastély ajtajai nem tárulnak fel, érzékelhetővé válik, hogy A kastélyba több út vezet. A szemlélet ekkor olyan belátásra tehet szert, hogy a „kafkai helyzeten” túl van egy valódibb világ, s ahogy az előbb feltételezte, miszerint az eddigi állapota felett eluralkodott a kafkaiság, most másodszer is hibába esik, amikor már nem a kafkaiságba csöppenésének okait, hanem a kivezető utat keresi. A segédek üzenete (az angyalok nem beszélnek, mondja valahol Pilinszky) mégiscsak a meglévő affirmálásáról árulkodik. Amely közel sem az adottba való belenyugvás igenlése.

A „kafkai” tehát kísértő fogalom. Ugyan mi mást is jelenthetne az, hogy mindenki ön magát méregeti a tükröződő felületeken – autók üvegében, kirakatokban, minden pocsoljában –, mint a félelmet, hogy hirtelen mi is Gregor Samsává változtunk?

Pedig az előbb még minden rendben volt...!

## Coetzee és a kisebbségek

Nem kétséges, hogy Coetzee művei elválaszthatatlanok a politikától. Kritikusai és önéletrajzírói<sup>5</sup> rendre a posztkolonializmus értelmezési keretébe helyezik a műveit, az apartheid ábrázolójaként tekintenek rá, s olyan szerzőkkel rokonítják, akik politikai kérdésekben megnyilatkoztak. Még azok számára sem megkerülhető a politika kérdése, akik a *Szégnyben* az igazság és megbékélés fogalmát kutatják, az *Alkonyvidékben* a mitológiai elemek kötik le a figyelmüket, *A barbárokra várva* regényt az őrülség felől olvassák,

5 Remek áttekintést nyújt Coetzee szövegeiről Jane POYNER: *J. M. Coetzee and the paradox of postcolonial authorship*, Ashgate, Uk, 2009. Politikai íróként mutatja be Patrick HAYES: *J. M. Coetzee and the Novel – Writing and Politics after Beckett*, Oxford University Press Inc., New York, 2010. S hasznos ismeretek tára Dominic HEAD monográfiája: *Cambridge Introduction to J.M. Coetzee*, Cambridge University Press, 2009.

a szkepticizmus kérdésével foglalkoznak a *Michael K. élete és kora* kapcsán vagy az elbeszélő helyét keresik a *Foe*-ban.

Ugyanakkor kevesen tárgyalják a holland felmenőkkel bíró, de nem a búr telepesek nyelvén, az afrikanszon, hanem angolul író Coetzee-t kisebbségi szerzőként<sup>6</sup>. Deleuze és Guattari kisebbség-fogalmához elválaszthatatlanul hozzátartozik a politikusság, a kisebbségi irodalom [littérature mineure] alapvetően politikus. Teljes képet ezúttal mi sem festhetünk Coetzee és a kisebbségi irodalom kapcsolatáról. Csupán a Coetzee egyenmely művében megjelenő hatalmi viszonyokat jellemezzük.

A geográfiaiából kölcsönzött kifejezéssel depresszióknak nevezük azt a jelenséget, amikor egy entitást (fogalmazzunk tartózkodóan) maga alá gyűr egy másik, nálánál erősebb entitás, s színleg egygé válásuk továbbra is hordozza az alágyürödés feszültségét egyfelől, s a gyürödésnek alávetődés gesztusát [lesüllyedés] másfelől. Coetzee-nél – hogy a továbbiakban kevésbé legyünk homályosak – a depresszió általában az egyén és a Fogalom<sup>7</sup> közt zajlik le. Az individuumok a regényei főhősei, a Fogalom pedig olykor álcát öltve (barbárok) a barbárság, (a vietnami háború) a

6 Evy VARSAMOPOULOU azon kevesek közé tartozik, aki mégis. *Timely Meditations: Reflections on the Role of the Humanities in J.M. Coetzee's Elizabeth Costello and Diary of a Bad Year* című tanulmányában Deleuze és Guattari alapján közelíti meg Coetzee két regényét. Evy VARSAMOPOULOU: *Timely Meditations, Humanities*, 2014/3, 379–397. [www.mdpi.com/2076-0787/3/3/379/pdf](http://www.mdpi.com/2076-0787/3/3/379/pdf) (letöltés ideje: 2017. 03. 12.) A Szégyen főhőisének, David Lurie-nak az állattá leendéséről ad számot Tom HERRON: *The Dog Man: Becoming Animal in Coetzee's Disgrace* <https://www.jstor.org/stable/20058782> (letöltés ideje: 2017. 03. 12.)

7 Fichte az emberi korszakok felsorolásakor így jellemzi a harmadikat: „A felszabadulás kora, közvetlenül a parancsoló tekintélytől közvetve az észösztön és általában az ész főnnhatósága alól minden alakjában: az igazsággal szembeni abszolút közöny korszaka és az egyetlen vezérfonal nélküli teljes kötetlenségé: a teljes bűnösség állapota. [...] A tekintély alóli felszabadulás szerszáma a fogalom; hiszen a fogalommal szembeszögezett ösztön lényege épp abban áll, hogy vak, és annak a tekintélynek a lényege, amelynek révén az előző korszakban uralkodott, épp abban állt, hogy vak hitet és engedelmséget követelt. [...] A fogalom korának alapmaximája így ez:] *semmit ne tekintsünk érvényesnek mint létezőt és kötelezőt, amit megértettünk és világosan fölfogtunk.*” Fichte, *Die Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters*, 1804. Idézi: TAMÁS Gáspár Miklós: *Levél a töprengőhöz*, in. *Törzsi fogalmak II.*, Atlantisz, Budapest., 1999. 402. A fogalom így egyszerre uralkodik az igazságon, s az igazság megismerésének vágyán. A teljes bűnösség állapota nem a vágyak szabadon engedését jelöli, hanem éppen a fogalom uralmát a vágyon. Az uralom formája itt a kiüresítés. Nincs mire vágyakoznom, nincs hová kinyúlnia a vágyamnak.

háborúság, máskor konkrétan: az elszemélytelenedés, a szégyen nevét kölcsönözve jelenik meg. Coetzee regényei a geográfiai töredezettséget önmagukban hordozzák: az egyenlőtlenségek a kezdetektől fogva jelen valók. Szubjektumként az egymásnak feszülő elemek el sem képzelhetőek: ehhez egyenlőségre lenne szükség, Coetzee-nél azonban nincs egyenlőség.

Serge Moscovici (a szociálpszichológia eljárás módját követve) a kisebbség és többség viszonyát a vonzalom fogalmára építi<sup>8</sup>. A „deviáns, de aktív” kisebbségek különbözőségeiből eredő hátrányát vizsgálja. A társadalmi elismertség a vonzalmon keresztül valósulhat meg, mondja Moscovici, a vonzalom kialakulásának döntő feltétele, hogy a kisebbség viselkedése összhangban álljon a többségi elvárással. Azaz ne legyen deviáns, elhajló, ne mutassa bizonytalanságát, hiszen így könnyen az inkompetencia vádja érheti, s diszkreditáltatik a társadalmi térből. Noha a kisebbség részéről előny, ha bizonyos kérdésekben pl. nagyobb tudással, gyakorlati ismerettel rendelkezik, elmeélével kitűnik, vagy egyszerűen csak nagyobb anyagi javak birtokosa, s így a csodálat tárgyává válhat, látnunk kell, hogy a többség ítéletére vajmi kevés befolyással bírnak. Ha igazukról túl hangosan nyilatkoznak meg, nyomban a deviánsak (lázongók, makacsok, tökéletlenek) csoportjába úzetnek, ha pedig nem hallatják a szavukat, elfeledkeznek róluk, középút pedig nincs, mert kisebbségről van szó: mindenképpen megmérettetnek és jobbra vagy balra állítanak. Mintha valódi felemelkedésük csak a többségi helyzet megszerzése által valósulhatna meg. Innen ered a többség gyanúja a kisebbségekkel szemben.<sup>9</sup> Milyen módon és mikor akarnak a helyemre, a helyünkre kerülni? Moscovici kérdésére, hogy akkor tehát a kisebbségi lét valóban olyan sivár, mint amilyennek megmutatkozik, adja magát a válasz.

KISEBBSÉGI EMBER: másodlagosság, elhagyottság, kétely, kifejezőképtelenség, elakadó hang, elharapott mondatok, bi-

8 MOSCOVICI, Serge: „A többségi csoportok reagálása a deviáns kisebbségekre” in: *Társadalom-lélektan*, Osiris Kiadó, 2002. 115–141.

9 „A kisebbségi ember veszélyes ügynök. Jól látják ezt Minden Nemzetállamok rendőrmiszterei. Rakd meg komplexusok koloncaival, és előtted áll a megbízhatatlan lázadó. Gyanakvásra gyanakvással felel. Ígéreteknek nem hisz. A megvalósított ígéreteknek a legkevésbé. Egyszerre kell neki a veréb és a tűzok.” CSORBA Béla: „Rejtjeltávirat titkosügynökökhöz” in: *Ceruza vagy cenzúra*, Publicisztikai írások, Hatodik Síp Alapítvány, Budapest., 1995. 84.



zonytalanság – és: cinkosság, összemosolygás, melegség, édesség, ragacsosság, szűkösség, levegőtlenység.

KISEBBSÉGI A KISEBBSÉGIHEZ: *(meglepődve)* Te is? *(lemondóan)* Mit tehetnék?

A vonzalom mellett alapvető figyelem irányul a láthatóság kérdésére is. Ami láthatatlan, amely nem nyilatkozik meg, az nem létezik. A kisebbségeket ugyanakkor hangosnak véljük. Ahogyan Losoncz Márk megjegyzi: „Bergsonnak van egy eszmefuttatása a figyelem filozófiájáról, amelyben azt állítja, hogy akinek a nyelvet nem értjük, azt eleve hangosnak találjuk, mert »szavai értelmi csendben pattognak el«. Csakugyan, a – minőségi, nem mennyiségi értelemben vett, a társadalmi uralom szempontjából – kisebbségek sorát mutatják be fecsegőként, hangoskodóként az uralkodó reprezentációs rezsimekben: a bajszuk alatt mormogó barbárokat (a barbaros hangutánzó szóként eleve az idegenek értelmetlen beszédét jelentette), a locsogó-kajbáló nőket, a rizsázó sárgákat, a társaságba verődve dumáló feketéket... És az elitek évezredes gondolata, hogy a köznép túl sokat beszél, így használta például Donoso Cortés a „fecsegő osztályok” (clases discuditoras) kifejezést. A hangsúly nem azon van, hogy a kisebbségek a beszéd gazdaságtalan alakzataival élnek, hanem azon, hogy képtelenek az artikulált, érvelő közbeszédre, azaz: a politikára. A megvetésre érdemes kisebbségek hangoskodnak és semmi több.”<sup>10</sup>

Deleuze és Guattari a kisebbségre úgy tekint, mint egy olyan állapotr, amely nem akkor hagyja el sivárságát, amikor a kisebbség a többség helyzetébe kerül. Nem a hatalom megkaparintásának kérdése foglalkoztatja őket, amely hatalom révén a mindenkori többség erőfölénybe kerül a kisebbséggel szemben. A kisebbség olyan fogalom, amely átjárja a többséget, s megmutatja a többségben is meglévő kisebbségi aspektusokat. Kisebbség és többség nem egy pontosan körülhatárolható csoportot jelöl. Kisebbségivé válnak az állatok, a cselédek, a segédek, talán még a vírusok, baktériumok és az amőbák is.

10 LOSONCZ Márk: *Merre tartasz vajdasági magyar?* Autonómia. <http://hu.autonomia.info/losoncz-mark-merre-tartasz-vajdasagi-magyar/> (letöltés ideje: 2017. március 12.)

## A depresszióról

David Lurie szégyene kétféle szégyen. Egyrészt a maga okozta sérelem megtorlása (elcsábítja a tanulóját, a kirobbanó botrány miatt el kell hagynia az egyetemet, vidékre látogat a lányához) és az ezzel rokon szégyen, amelyben osztozik a lányával (a tanyán rajtuk törnek, a lányát megerősszakolják, őt magát felgyújtják). A szégyen ezen első formája szorosan fűződik az aktorokhoz, noha természetesen a szégyen ebben a formájában is nemcsak társadalmi meghatározottságú, de történeti is (a hatalmával visszaélő tanár, erőszak a nőkön). Ugyanakkor létezik a Szégyen is (a regény címe erre utal), amelynek eredője homályos, ámde súlya még jobban nehezedik az elviselői vállára. A Szégyen oly módon válik testivé, hogy a szégyeneket is magához emeli (a női testbe való behatolás, az elcsábítás, a megégetés). A szégyen jelét hordozzák a testi sebek, ám a heggek a Szégyenre mutatnak rá. A Szégyen alakzatai homályosak, csak következtetni tudunk a munkáló erőkre (Lurie elhagyott házának föltörése, a tanya új bérlőinek megjelenése, ünnepe). Lurie depresszióját a szégyent magába foglaló Szégyen okozza: algyűródésének végső elismerése sintérré válása. Depressziója megtalálja a lehetőséget, hogy egy még kiszolgáltatottabb kisebbséget (a kicsapott kutyák) maga alá gyűrhesse.

Michael K.-nak sikerül azzá lennie, akivé David Lurie nem válhat: állattá. Állattá-levése csábító: olybá tűnhet, hogy Michael K.-nak sikerült megszöknie: hatalom le nem igazhatja. Ugyanakkor éppen Michael K. lesz az, aki a depresszió hordozója. A kórházi alkalmazott képtelen ellenállni a csábításnak, hogy K. követőjévé ne legyen. Ábrándjai annak a vágyának a kifejeződései, hogy K. irányítsa az életét.

A vágy a rejtélyes, az elkendőzött felé irányul. A vágy egyre kétségbeesettebben verdes a szárnyaival, mert ívelni képtelen. S mivel beteljesedhetetlen, ellenható erőként lép fel a depresszió azzal a szándékával, hogy a nálánál alacsonyabbnak tekintettet legyűrhesse.

Eugene Dawn depressziója kettős. Egyszerre irányul felettese, Coetzee felé, s mivel ellene tehetetlen, Vietnam teljes körű meghódításáról szőtt tervai (Vietnam-projekt) pedig nem találnak meghallgatásra, a saját gyermeke testének felsértésében talál (csalóka) megoldásra. Jacobus Coetzee szökésvonala csakúgy a barbárok-

kal való (busmanok és fél-barbárok: a hottentották) azonosulás felé tart<sup>11</sup>, mint a *Barbárokra várva* főhősének igyekezete. Mindkét próbálkozás reménytelen.

Mint látható, Eugene Dawn, Michael K. vagy David Lurie szökevényvonala nem expliciten nyelvi jellegű. (Noha minden szökési kísérlet természetes nyelvi kísérlet: a nyelv túlfeszítése, csupán az intenzitásra való törekvés<sup>12</sup>.) Elizabeth Costello és Susan Barton ezzel szemben éppen a regényesbe való alámerüléssel lépnének túl a depresszió. Elizabeth Costello Hugo von Hofmannsthal közismert levelének átírásával (Lord Chandos levele Francis Baconhoz) számolja fel önmagát. „Az én esetem, röviden, a következő: Teljesen elvesztettem a képességet, hogy összefüggően beszéljek vagy gondolkodjam.”<sup>13</sup> Coetzee-nél Lord Chandos felesége ír levelet Baconhoz, s ne feledkezzünk meg Susan Barton leveleiről sem, amelyekkel Daniel Foe-t bombázza. Ezúttal a nők jelennek meg kisebbségként [– a személyes műfajok, legelőbb is a levél és a napló, valamint a kisebbségek szerepéről egyszer komolyabban is el kell gondolkodnunk: lásd Kafka leveleit, Beckett

11 Természetesen eszünkbe jut Doris Lessing *A fű dalol* regénye, amelyben a rhodesiai telepes, Dick Turner felesége, Mary beleszeret a szolgáljukba, Mosesbe. Moses egyre nagyobb hatalommal bír a nő felett, s ez a hatalom rokonná válik a Mary felett elhatalmasodó depresszió, örületen. A „nemtelen”, „fehér emberhez nem illő” szerelem nem is lehet más, mint örület. Miközben mindvégig sejtjük, hogy Moses csupán revansot kíván venni a fehér embereken. Hatalma csupán abban áll, hogy ott van, látható, Mary fölé sötétten tornyosul. S ugyancsak eszünkbe juthat John Berger G. című regénye. „Az 1835-ös nagy vándorlás (Trek), amely során a bürok elvetődtek Natalba, Transvaalba és az Orange Szabadállam területére, visszavonulást jelentett a XIX. századi Európa követelményeitől és viselkedési szabályaitól a társadalmi tevékenység minden szférájában – a termelésiben, a politikaiban, az erkölcsiben egyaránt. A többi kolonialistáktól eltérően bennük föl sem merülhetett a gondolat, hogy a »civilizációt« viszik el »a sötét kontinensre«: ők maguk is visszavonulóban voltak abból a »civilizációból.«” BERGER, John. G. (ford. ANDRÁS T. László) *Európa* Könyvkiadó, Budapest, 1982. 121.

12 „Még az Utazásért [Utazás az éjszaka mélyére] rajongtunk, amikor pedig Céline már sokkal messzebb járt, ott, ahol a nyelv nem más pusztán intenzitásnál...” DELEUZE, Gilles – GUATTARI, Félix: *Kafka. A kisebbségi irodalomért.* (ford. KARÁCSONYI Judit) Qadmon Kiadó, Budapest, 2009. 56.

13 Mein Fall ist, in Kürze, dieser: Es ist mir völlig die Fähigkeiten abhanden gekommen, über irgend etwas zusammenhängend zu denken oder zu sprechen. HOFMANNSTHAL, Hugo von: *Ein Brief* (auch: Brief des Lord Chandos an Francis Bacon). <http://gutenberg.spiegel.de/buch/ein-brief-997/1> (letöltés ideje: 2017. 03. 12.)

naplóját, s í.t. A kisebbségi író mindig vallomást tesz –], ám függőségük kiváltképpen marad. A nők történetét férfiak vetik papírra (Susan Barton „igaz története” meg sem említetik majd Foe-nál, Elizabeth Costello Coetzee teremtménye).

Összefoglalva: J.M. Coetzee öt regényének főhősei és az ezekkel főhősökkel szemben föllálló erők kapcsolatára igyekeztünk rámutatni. Coetzee-t kisebbségi szerzőként olvastuk. Azt mondjuk, hogy Coetzee hősei a Fogalom uralma alá kerülnek, ezt a folyamatot pedig depresszióként írjuk le. Természetesen a posztkolonialista elméletek mezején időztünk, rövid tanulmányunk ugyanakkor sem történeti, sem pedig átfogó irodalomelméleti magyarázatokkal nem szolgál. Egyedül csak az általunk depresszióknak nevezett fogalmat, s az ezáltal a fogalom által mozgató vágyaknak az útját igyekeztük figyelemmel kísérni.

\*

„A Messiás csak akkor jövend el, amikor már nem lesz rá szükség, csak megérkezése után egy nappal érkezik majd, nem az utolsó napon fog eljönni, hanem a legutolsón.”